

Gespreksnotitie

Aan Vaste commissie voor VWS van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Van Rick Lawson, hoogleraar Europees recht, Universiteit Leiden
Betr. rondetafelgesprek – Wetsvoorstel toetsing levenseindebegeleiding van ouderen op verzoek (Kamerstuk 35534) – maandag 9 december 2024

(1) Perspectief: het EVRM

Deze notitie kijkt vanuit het perspectief van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) naar het initiatiefwetsvoorstel Wet toetsing levenseindebegeleiding van ouderen op verzoek. De gewijzigde Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel besteedt al vrij uitgebreid aandacht aan de rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) (Kamerstuk 35534, nr. 8, pp. 41-45). Wel heeft het EHRM sinds het verschijnen van de MvT een belangrijke uitspraak gedaan in de zaak *Karsai t. Hongarije*.¹

(2) Kader: artikelen 2 en 8 EVRM

Het EVRM, waar Nederland sinds 1954 partij bij is, spreekt **niet met zoveel woorden over** zaken als **euthanasie en hulp bij zelfdoding**. Het is dankzij de rechtspraak van het EHRM dat het Verdrag betekenis heeft voor de onderhavige discussie. Het Hof interpreteert het Verdrag in de zaken die het krijgt voorgelegd, meestal door individuele slachtoffers.² De uitspraken van het Hof zijn bindend – strikt genomen alleen voor de partijen bij een concreet geschil, maar in de praktijk zijn de interpretaties van het Hof leidend voor alle 46 Verdragspartijen. Dat is van belang, omdat er tot op heden **geen zaken tegen Nederland** hebben gespeeld over euthanasie of hulp bij zelfdoding.³

Voor het initiatiefwetsvoorstel zijn m.n. twee bepalingen van belang: artikel 2 EVRM (het recht op leven) en artikel 8 EVRM (het recht op eerbiediging van het privéleven). Het is zaak om recht te doen aan beide bepalingen. Daarbij merkt het Hof steevast op dat er hier complexe juridische, sociale, morele en ethische vragen spelen. Opvattingen lopen sterk uiteen; er bestaat in Europa geen consensus op dit gebied. Het Hof laat de staten dan ook **een ruime margin of appreciation**.⁴

Artikel 2 EVRM luidt, voor zover hier relevant, “Het recht van een ieder op leven wordt beschermd door de wet. Niemand mag opzettelijk van het leven worden beroofd ...”. Deze bepaling, zo oordeelde het Hof in 2022, **sluit decriminalisering van euthanasie niet uit**.⁵ Die keuze is aan de nationale wetgever.⁶ Wél moet de eventuele decriminalisering van euthanasie gepaard gaan met adequate **waarborgen** om misbruik te voorkomen en zodoende het recht op leven te beschermen.⁷

¹ EHRM, 13 juni 2024, [Karsai t. Hongarije](#) (nr. 32312/23).

² O.g.v. art. 34 EVRM kunnen burgers klagen als zij stellen zélf slachtoffer van een schending van hun rechten te zijn; een *actio popularis* (waarbij bv. een belangenorganisatie zich keert tegen de wet) is niet mogelijk.

³ In Nederland speelde na de inwerkingtreding van de WTL de vraag of de meldingsverplichting voor artsen wel te rijmen is met het ‘nemo tenetur’ beginsel. Die kwestie heeft niet tot Straatsburgse jurisprudentie geleid; EHRM, 7 december 2000, [Zoon t. Nederland](#) (nr. 29202/95) werd op andere punten afgedaan.

⁴ Zie bv. EHRM, 12 april 2022, [Lings t. Denemarken](#) (nr. 15136/20), r.o. 60; *Karsai* (noot 1), r.o. 144.

⁵ EHRM, 4 oktober 2022, [Mortier t. België](#) (nr. 78017/17), r.o. 138. Zie ook de nadrukkelijke bevestiging hiervan in *Karsai* (noot 1), r.o. 145, in reactie op de pleidooien van Hongarije, Italië en een NGO.

⁶ Zo ook EHRM, 14 mei 2013, [Gross tegen Zwitserland](#) (nr. 67810/10), r.o. 66: de wetgever heeft dan wél de verantwoordelijkheid om duidelijke kaders te stellen.

⁷ Het Hof verwijst hierbij naar het VN-Mensenrechtencomité: euthanasie vormt op zich geen inmenging in het recht op leven, indien zij gepaard gaat met solide juridische en institutionele waarborgen om ervoor te zorgen dat het medisch personeel (“medical professionals”) zich voegt naar de vrije, geïnformeerde, uitdrukkelijke en ondubbelzinnige beslissing van de betrokkene, zodat deze wordt beschermd tegen druk

Het Hof kijkt naar (i) het wettelijke kader voor pre-euthanasieprocedures; (ii) de naleving daarvan in het concrete geval; en (iii) de kwaliteit van het toezicht achteraf.

Artikel 8 EVRM omvat het beginsel van persoonlijke autonomie en het recht op zelfbeschikking.⁸ Daaruit vloeit het recht voort om te beslissen hoe en wanneer het eigen leven eindigt.⁹ Het Hof heeft aanvaard dat de Belgische wetgever euthanasie heeft toegelaten teneinde personen een vrije keuze te laten om een in hun ogen onwaardig en schrijnend leven te vermijden; in dat verband merkte het Hof op dat menselijke waardigheid en vrijheid de kern van het EVRM vormen.¹⁰ Het zelfbeschikkingsrecht is echter **niet onbeperkt**. Recent oordeelde het Hof dat Hongarije zijn *margin of appreciation* niet te buiten ging door **geen recht op euthanasie of hulp bij zelfdoding** te erkennen.¹¹

(3) Kanttekeningen bij het wetsvoorstel

Het huidige Nederlandse stelsel lijkt **Straatsburg-proof** te zijn. De bestaande jurisprudentie bevat geen enkele aanwijzing dat de Nederlandse praktijk moet worden aangepast, laat staan teruggedraaid, zo lang aan alle zorgvuldigheidseisen wordt voldaan.

De Straatsburgse rechtspraak laat **ruimte voor uitbreiding** van de kring **van degenen die in aanmerking komen** voor euthanasie of hulp bij zelfdoding. In de zaak *Mortier*, waarin euthanasie werd toegepast op een niet-terminale patiënt, constateerde het Hof geen schending van artikel 2 EVRM.¹² Wel benadrukte het Hof dat de wetgeving die euthanasie of hulp bij zelfdoding bij niet-terminale patiënten mogelijk maakt, moet voorzien in strikte waarborgen tegen misbruik.¹³

Juist daarom is **onzeker** hoe het Hof zou oordelen over een stelsel dat er in voorziet dat **naast artsen ook andere hulpverleners** hulp bij zelfdoding kunnen verstrekken. In de zaken die het Hof tot nu toe heeft beoordeeld, speelden artsen (“doctors”) een centrale rol in de procedure; het Hof hechtte daar veel belang aan.¹⁴ Indien het Hof moet oordelen over een ruimer regime, dan zal het waarschijnlijk kritisch nagaan of dit systeem voldoende waarborgen tegen misbruik biedt, bijvoorbeeld door de eisen van een specifieke opleiding en BIG-registratie.

De keuze om in een wettelijke regeling van euthanasie of hulp bij zelfdoding bij niet-terminale patiënten een beargumenteerde **leeftijdsgrens** – bv. van 75 jaar – te hanteren, lijkt vanuit EVRM-perspectief **verdedigbaar**, gelet op de nationale *margin of appreciation*.¹⁵

en misbruik. VN-Mensenrechtencomité, 3 september 2019, [General observations No. 36 on the right to life](#), par. 9, aangehaald in r.o. 69 en 139 van *Mortier*.

⁸ Zie bv. EHRM, 24 januari 2017, [Paradiso & Campanelli t. Italië](#) (nr. 25358/12), r.o. 159, en recent EHRM, 17 september 2024, [Pindo Mulla t. Spanje](#) (nr. 15541/20), r.o. 98.

⁹ EHRM, 20 januari 2011, [Haas tegen Zwitserland](#) (nr. 31322/07), r.o. 51.

¹⁰ *Mortier* (noot 5), r.o. 137.

¹¹ *Karsai* (noot 1), r.o. 166. De deur bleef nadrukkelijk open voor toekomstige ontwikkelingen (r.o. 167).

¹² Zie ook *Haas* (noot 10) en *Gross* (noot 6). In de zaak *Gross* was geen sprake van fysiek of psychisch “lijden” van de klaagster (r.o. 7: zij was frêle en vreesde aftakeling). Dat stond niet in de weg aan haar klacht.

¹³ *Mortier* (noot 5), r.o. 147-148: “the present case concerns a request for euthanasia made because of mental – not physical – suffering, in the context of which the death of the applicant’s mother was clearly not expected to occur otherwise in the short term (...). In such circumstances, the Court considers that the law must provide for enhanced safeguards in the euthanasia decision-making process” (cursivering toegevoegd). Zie ook *Haas* (noot 10), r.o. 57-58.

¹⁴ Zie *Haas* (noot 10), r.o. 58; *Gross* (noot 6), r.o. 63. Zo ook *Mortier* (noot 5), r.o. 153: “the Court attaches great importance to (...) the requirement that the various doctors consulted be independent in relation to both the patient and the main doctor”. Het VN-Comité (noot 7) hanteert de term “medical professionals”.

¹⁵ Zie *Karsai* (noot 1), r.o. 173. Zie specifiek over leeftijdscriminatie EHRM, 26 november 2024, [Ferrero Quintana t. Spanje](#) (no. 2669/19), r.o. 85. In deze zaak behoorde de klager niet tot een kwetsbare groep, en belemmerde het gemaakte onderscheid hem niet een expliciet door het EVRM beschermd recht uit te oefenen. Op die gronden liet het Hof een ruime *margin of appreciation* aan de staat.